



نقدی بر کتاب «اصول برنامه ریزی درسی»

پدیدآورده (ها) : ماهینی، فاخته
علوم تربیتی :: پژوهش در برنامه ریزی درسی :: پاییز 1390 - شماره 30 (علمی-پژوهشی)
از 94 تا 98
آدرس ثابت : <http://www.noormags.ir/view/fa/articlepage/957215>

دانلود شده توسط : کاربر عمومی دانشگاه دولتی اصفهان
تاریخ دانلود : 06/05/1395

مرکز تحقیقات کامپیوتری علوم اسلامی (نور) جهت ارائه مجلات عرضه شده در پایگاه، مجوز لازم را از صاحبان مجلات، دریافت نموده است. بر این اساس همه حقوق مادی برآمده از ورود اطلاعات مقالات، مجلات و تالیفات موجود در پایگاه، متعلق به "مرکز نور" می باشد. بنابراین، هرگونه نشر و عرضه مقالات در قالب نوشتار و تصویر به صورت کاغذی و مانند آن، یا به صورت دیجیتالی که حاصل و بر گرفته از این پایگاه باشد، نیازمند کسب مجوز لازم، از صاحبان مجلات و مرکز تحقیقات کامپیوتری علوم اسلامی (نور) می باشد و تخلف از آن موجب پیگرد قانونی است. به منظور کسب اطلاعات بیشتر به صفحه [فوانین و مقررات](#) استفاده از پایگاه مجلات تخصصی نور مراجعه فرمائید.



نقدی بر کتاب

«اصول برنامه‌ریزی درسی»

فاخته ماهینی*

اصول برنامه‌ریزی درسی

نویسنده: دکتر محمدحسین یارمحمدیان

مؤسسه انتشارات یادواره کتاب

چاپ هفتم؛ تهران؛ ۱۳۸۹، ۱۷۶ صفحه

قیمت: ۴۵۰۰ تومان



مقدمه

اخذ نموده است. وی عضو هیأت ممیزه و مسئول برنامه‌ریزی استراتژیک دانشگاه و عضو کمیته برنامه‌ریزی و ارزشیابی آموزش وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی است که سابقه زیادی در برگزاری کارگاههای آموزشی مرتبط با تخصص خود و تألیفاتی همچون مدیریت و برنامه‌ریزی آموزشی (۱۳۸۷) و کاربرد روان‌شناسی فیزیولوژیک در برنامه‌ریزی درسی و آموزش (مغز و یادگیری)، (۱۳۷۲)، ترجمه به فارسی) و مقاله‌های متعددی مثل «ارزیابی درونی گروههای آموزشی دانشکده مدیریت و اطلاع‌رسانی پزشکی دانشگاه علوم پزشکی اصفهان» (۱۳۸۵)؛ الگوی نظری و کاربردی در پرورش مدیران (۱۳۸۴) و نیازسنجی آموزشی مدیران ستادی دانشگاه علوم پزشکی اصفهان (۱۳۸۴) دارد. تدریس برنامه‌ریزی درسی نیز در طی چندین سال از جمله فعالیت‌های ایشان است. پیشینه و سوابق پژوهشی نویسنده کتاب گویای وجود ارتباط میان تخصص ایشان و کتاب نوشته شده است.

آشنایی با کتاب اصول برنامه‌ریزی درسی

کتاب اصول برنامه‌ریزی درسی که چاپ هفتم آن در دسترس است با هدف کمک به مربیان برای درک مفاهیم علمی برنامه‌های درسی و تربیتی و رفع نیاز دانشجویان دوره کارشناسی علوم تربیتی در شش فصل و ۱۷۶ صفحه تهیه شده است. کتاب با مقدمه ناشر و پیشگفتار مؤلف آغاز می‌شود و هر فصل آن شامل مطالب زیر است:

فصل اول: ماهیت برنامه‌ریزی درسی

در این فصل، نویسنده ابتدا به تعریف مفاهیمی چون برنامه‌ریزی، برنامه درسی و برنامه‌ریزی آموزشی پرداخته و

نیروی انسانی اساس توسعه هر جامعه‌ای به‌شمار می‌آید. هر اندازه برنامه‌ریزی برای آموزش نظام‌مندتر باشد، بهره‌برداری از توان نیروی انسانی بهتر خواهد بود. برنامه‌ریزی درسی که تمهید و ابزاری برای تدوین نظام‌مند برنامه درسی است، به متخصصان نظام آموزش و پرورش در پرورش نیروی انسانی کارآمد کمک می‌کند، تا بتوانند ضمن ارزشیابی و نظارت کافی به جریان اجرای برنامه‌های آموزشی، در حفظ، اصلاح و پرورش آن بکوشند. برنامه‌ریزی درسی نیز باید به مبانی روان‌شناسی یادگیری، جامعه‌شناسی و فلسفه مسلط بر اجتماع آگاهی کامل داشته باشد، زیرا بدون چنین پیش‌نیازی، برنامه درسی ارزش اجرایی نمی‌یابد. بنابراین ضرورت دارد کسانی که مسئولیت برنامه‌ریزی درسی را می‌پذیرند، در زمینه‌های اشاره شده مطالعاتی داشته باشند.

کتاب‌های متعددی درباره برنامه‌ریزی درسی تألیف یا ترجمه شده است که کتاب اصول برنامه‌ریزی درسی نوشته دکتر محمدحسین یارمحمدیان یکی از آنهاست. این نوشتار قصد دارد بررسی نقدگونه‌ای بر ساختار و محتوای این کتاب داشته باشد تا شاید کمکی باشد برای بهتر شدن چاپ‌های بعدی آن.

معرفی نویسنده

دکتر محمدحسین یارمحمدیان، دانشیار گروه مدیریت خدمات بهداشتی- درمانی دانشکده مدیریت و اطلاع‌رسانی پزشکی دانشگاه علوم پزشکی اصفهان است که دکترای تخصصی برنامه‌ریزی درسی را در سال ۱۳۷۶ از دانشگاه تربیت معلم

انواع نظریه‌ها به سه گروه رفتارگرایی، شناختی - پردازش اطلاعاتی و پدیدارشناختی و انسانگرایی، نکاتی در خصوص آنها یادآوری می‌شود. نکته قابل توجه در این قسمت، تقسیم‌بندی فرضیه‌های نظریه‌ها به دو گروه مکانیستی و ارگانیستی است که به نقل از ریگان (۱۹۵۳) در جدولی مورد مقایسه قرار گرفته‌اند. در بخش دوم، نویسنده به منظور بررسی ارتباط برنامه درسی و تفکر به تعریف تفکر و انواع آن شامل تفکر انتقادی و خلاق و توضیح ویژگی‌های هر کدام و اهمیت آنها در برنامه درسی پرداخته است. در پایان این بخش، روش حل مسأله به عنوان یکی از اساسی‌ترین روش‌های تدریس توضیح داده شده است. با توجه به نظریه‌های یادگیری و مبانی روان‌شناختی برنامه‌ریزی درسی، به عنوان خاتمه بحث، نکاتی برای جهت ایجاد یادگیری معنادار در اختیار خواننده قرار می‌گیرد. مطلب پایانی فصل، اصول روان‌شناختی برنامه درسی است که در هفت مورد به آن اشاره شده است.

فصل چهارم: مبانی جامعه‌شناختی برنامه‌ریزی درسی

این فصل، به عنوان یکی از مهمترین مبانی برنامه‌ریزی درسی، به شناخت جامعه و ارتباط آن با برنامه درسی می‌پردازد. به این منظور، نویسنده ابتدا مفهوم جامعه و فرهنگ و عناصر اساسی آن را معرفی کرده، سپس ارتباط میان برنامه درسی و عناصر عمومی، تخصصی و ابداعی فرهنگ را بیان می‌کند. منظور از عناصر عمومی فرهنگ، رفتارها و کلیه اموری است که بین مردم یک جامعه عمومیت دارد، در حالی که عناصر تخصصی به رفتارهای حرفه‌ای و شغلی افراد و عناصر ابداعی به طرز فکر یا روش‌های خاص انجام یک کار مربوط می‌شوند و نادیده گرفتن هر کدام از آنها در برنامه‌ریزی درسی باعث دور شدن از جنبه اجتماعی برنامه درسی خواهد شد. از سویی، میراث فرهنگی نیز عامل مهمی است که درک، ارزشیابی و توسعه آن یکی از اهداف مهم هر برنامه درسی به شمار می‌آید و نویسنده به خوبی اهمیت آن را توضیح می‌دهد. وی در قسمت بعد، جایگاه مدرسه را به عنوان آزمایشگاه جامعه تشریح می‌کند. در حالی که مهمترین ویژگی عصر حاضر، تغییرات سریع و رشد چندین برابری دانش و فناوری است، ضروری است برنامه‌ریزان درسی به اهمیت این موضوع توجه کنند و راهکارهایی را برای برطرف نمودن مسائل اجتماعی پیش رو در نظر بگیرند. نویسنده مسائل و مشکلات احتمالی را در پنج مقوله مورد بررسی قرار می‌دهد که عبارت‌اند از: انفجار دانش، مسائل اقتصادی، مسائل اجتماعی - جمعیتی، مسائل ناشی از تغییر سازمانی و مسائل ارزشی. برای هر یک از این مقوله‌ها،

پس از مروری بر تاریخچه تحولات برنامه درسی و مفهوم آن به معرفی رویکردهای برنامه درسی اقدام کرده است. رویکردهای برنامه درسی به دو گروه عمده علمی - فنی و غیرعلمی - غیرفنی تقسیم می‌شود که هر یک شامل گرایش‌هایی هستند. رویکرد علمی - فنی، روش‌های رسمی آموزش در مدارس را در برمی‌گیرد که بر عینیت، منطق، تخصص و تجربه‌گرایی تأکید شده است و گرایش‌های مختلف آن عبارت‌اند از: رفتاری، مدیریتی، سیستمی و علمی. رویکرد غیرعلمی - غیرفنی که در مقابل رویکرد نخست قرار دارد، «منعکس‌کننده دیدگاه‌های فلسفی غیرمرسوم و خط‌مشی‌های جدید است» (پارمحمدیان، ۱۳۸۹، ص ۲۸). طرفداران این رویکرد، یادگیری را امری کلی می‌دانند و عقیده دارند به جای برنامه‌ریزی برای آموزش باید به تعامل پیوسته شاگرد و معلم توجه کرد. گرایش‌های این رویکرد عبارت‌اند از: انسانگرایی و بازسازی مفهومی. در پایان این فصل، اصول مبتنی بر مفاهیم اشاره شده در ابتدای بحث نام برده شده است.

فصل دوم: مبانی فلسفی برنامه‌ریزی درسی

این فصل، با طرح نمودارهای متعدد قصد دارد ارتباط میان فلسفه و برنامه‌ریزی درسی را بیان کند. برای همین، ابتدا سیر تاریخی فلسفه و فعالیت‌های تربیتی و فلسفی را مرور کرده و حالت‌های مختلف رابطه میان فلسفه و برنامه درسی را از قول علی شریعتمداری مورد توجه قرار می‌دهد. سپس با دسته‌بندی فلسفه به سه حوزه متافیزیک، معرفت‌شناسی و ارزش‌شناسی، ارتباط آنها با ارکان برنامه درسی را مشخص می‌کند و در سه جدول، این ارتباط را به اختصار از دیدگاه پنج مکتب فلسفی ایده‌آلیسم، رئالیسم، نوتومیسم، پراگماتیسم و اگزیستانسیالیسم به نمایش می‌گذارد. این دسته‌بندی برای جلب توجه خواننده به نکات مهم آن بسیار مفید است. در پایان، نظر طرفداران هر مکتب در خصوص اصول برنامه درسی مطرح می‌شود. خاتمه‌بخش فصل، اشاره به اصول فلسفی برنامه درسی است.

فصل سوم: مبانی روان‌شناختی برنامه‌ریزی درسی

نویسنده در دو بخش، مباحث مربوط به مبانی روان‌شناختی برنامه‌ریزی درسی را در فصل سوم ارائه کرده است. بخش اول با تعریف و بیان اهمیت یادگیری آغاز می‌شود و به دنبال آن نظریه‌های مطرح یادگیری از جمله پیوندگرایی، رفتارگرایی، نظریه شناختی گشتالت، نظریه رشد شناختی پیاژه و نظریه اجتماعی یادگیری مشاهده‌ای و توضیح ویژگی‌ها و جایگاه هر یک از آنها بررسی می‌شود. در انتهای این بخش با دسته‌بندی

بهتری پیدا می‌کرد و یا عنوان‌های فرعی که زیر عنوان اصلی قرار گرفته‌اند، ضرورتی برای حضور بر روی جلد ندارند. ناشر کتاب در چاپ حاضر، توجه زیادی به صفحه‌آرایی ندارد، به‌ویژه در صفحات ابتدایی، جابه‌جا بودن صفحات مربوط به فهرست، مقدمه مؤلف و آغاز فصل اول آزاردهنده است و مقدمه ناشر و مقدمه مؤلف هر دو با عنوان مقدمه آورده شده است که باعث سردرگمی خواننده می‌شود. در بیشتر موارد نیز عنوان‌های اصلی از فرعی قابل تشخیص نیستند و فونت عنوان‌های اصلی و فرعی آنها باید از اندازه‌ای متفاوت انتخاب شود. با این حال متن کتاب بسیار روان نوشته شده است که یکی از نقاط مثبت آن به‌شمار می‌آید.

آنچه با دیدن عنوان مطالب به نظر می‌رسد، تأکید نویسنده بر مبانی برنامه‌ریزی درسی است، در حالی که عنوان کتاب، *اصول برنامه‌ریزی درسی* است و این مطلب تنها در پایان فصل‌های دوم، سوم و چهارم به اختصار اشاره شده است، بنابراین تجدیدنظر در عنوان کتاب ضروری به نظر می‌رسد. علاوه بر آن برای تکمیل مباحث لازم است که پس از معرفی مبانی، فصل‌هایی به طراحی و فرایند برنامه‌ریزی درسی اختصاص یابد و آنگاه ارزشیابی و تحلیل محتوای کتاب مورد بحث قرار گیرد.

قرار دادن مقدمه در ابتدای هر فصل برای آمادگی ذهن مخاطب اقدام بسیار مفیدی است، اما بهتر است در انتهای فصل نیز متناظر با این عمل، نتیجه‌گیری مناسبی نیز نوشته شود. برای انسجام و ارتباط هرچه بیشتر مطالب، استفاده از عنوان‌های اصلی و فرعی مناسب ضروری است؛ در بعضی از فصل‌های کتاب مشاهده می‌شود که تعداد عنوان‌های فرعی بیش از حد معمول است در حالی که فصل آخر، به نظر نامنسجم بوده و نیاز است، عنوان‌های اصلی برای نظم بخشیدن به مطالب آن سازماندهی شود.

رعایت مواردی مثل نوشتن واژه‌های معادل برای نام‌های لاتین، داشتن نمایه، فهرست اصطلاحات تخصصی و ذکر منابع برای یک کتاب از اهمیت خاصی برخوردار است. در این کتاب، واژه‌های معادل اسم‌های لاتین در برخی موارد در نظر گرفته نشده و جاهایی که آمده، بهتر است در پاورقی ذکر شود، نه در همان سطر. این کتاب نمایه یا فهرست اعلام و واژه‌نامه تخصصی در انتهای آن ندارد. منابعی که در انتهای هر فصل آمده نیز متعلق به سال‌های گذشته است و انتظار می‌رود، همراه با تجدید چاپ‌های جدید، منابع جدیدتر مورد استفاده قرار گیرد، به علاوه بهتر است فهرست کلی منابع در پایان کتاب هم لحاظ شود.

راهبردهای تربیتی پیشنهاد می‌شود، مثلاً می‌توان با توسعه آموزش پیش‌دستانی، استفاده از روش‌های متنوع یادگیری یا آموزش‌های چندفرهنگی و نظیر آن با برخی مشکلات اجتماعی مقابله کرد. فرد و گروه و نحوه تعامل آن با اجتماع مسئله مهمی است که در دو عنوان مجزا به ذکر توضیحاتی درباره آنها پرداخته شده و کلاس درس به‌عنوان یک گروه اجتماعی پویا معرفی می‌گردد. پس از آن نظریات جان‌دیویی و اشارات وی در تعلیم و تربیت مورد توجه قرار می‌گیرد. در انتهای فصل نیز مانند فصل‌های قبلی، اصول و اشارات اجتماعی برنامه‌ریزی درسی برشمرده می‌شود.

فصل پنجم: ارزشیابی برنامه‌های درسی

این بخش از کتاب به ارزشیابی برنامه‌های درسی اختصاص یافته که با مقایسه سنجش و ارزشیابی و معرفی کارکردهای عمده ارزشیابی شامل تشخیص، تجدیدنظر، مقایسه، نیازسنجی و تعیین میزان تحقق اهداف آغاز می‌شود. انواع ارزشیابی تشخیصی، تکوینی و تراکمی و هدف، کاربرد و ابزار مربوط به هر کدام در ادامه مورد بحث قرار گرفته که با درج جدولی از مباحث ذکر شده برای مقایسه ارزشیابی‌ها تکمیل گردیده است. در پایان ارزشیابی برنامه درسی به تفکیک موضوع یعنی ارزشیابی بازده و عملکرد دانش‌آموزان، ارزشیابی تدریس و ارزشیابی محتوا توضیح داده شده است.

فصل ششم: تحلیل محتوای برنامه یا کتاب درسی

فصل انتهایی کتاب، تحلیل محتوای برنامه یا کتاب درسی را مورد توجه قرار داده است. نویسنده پس از معرفی مفهوم و مراحل تحلیل محتوا و توضیح عوامل مؤثر در طراحی و تهیه کتاب‌های درسی که عبارت‌اند از متن کتاب و راهبردهای شناختی، در پایان فصل با ذکر جزئیات، به نحوه ارزیابی سطح خوانایی متون و روش‌های تعیین آن (روش فرای، فرمول مک‌لافلین، شاخص گانینگ و ...) می‌پردازد.

در پایان هر فصل، نویسنده سؤالاتی را برای بحث و مطالعه بیشتر طرح کرده و منابع مربوط به همان فصل را پس از آن قرار داده است.

ملاحظات درباره شکل و ساختار کتاب

در حالی که طرح جلد یکی از نکات مهم در جلب توجه مخاطب به‌شمار می‌رود، طرح جلد این کتاب چندان گویا نیست؛ چنانچه عنوان مراحل مربوط به فرایند برنامه‌ریزی درسی در کنار مکعب‌های طرح اصلی قرار می‌گرفت کارایی

توضیحات ارائه شده است به طوری که گاهی ممکن است باعث بی‌حوصلگی خواننده گردد. در جهت مخالف، برخی قسمت‌ها نیاز به توضیحات بیشتر یا مکمل دارد. به عنوان نمونه در صفحه ۱۹، تعریفی که از برنامه‌ریزی آموزشی ارائه شده است، جامع و کامل به نظر نمی‌رسد. در فصل آخر کتاب نیز بهتر است قبل از پرداختن به چگونگی ارزیابی متون، سازماندهی محتوا بر اساس فراگیر - محور یا موضوع - محور بودن آن باشد و به الگوهای مربوط به هر یک اشاره شود.

در فصل چهارم که موضوع مهم جامعه‌شناسی و ارتباط آن با برنامه درسی توضیح داده شده است، چنان که خود نویسنده نیز در توضیحات مربوط به شتاب سریع تحولات و انفجار دانش در سالهای اخیر اشاره کرده است، دانش و اطلاعاتی که اکنون در اختیار است، بسیار کامل‌تر از آن چیزی است که در این بخش و حتی سایر قسمت‌ها هنگام تألیف کتاب ذکر گردیده، بنابراین به روز کردن دانش و محتوای کتاب در چاپ بعدی آن بسیار اهمیت دارد.

از جنبه‌های مثبتی که کتاب دارد، ایجاد رابطه‌ای منطقی میان فصل‌های اول تا چهارم است و حجم مطالب هر فصل، نشان از توزیع متناسب صفحات دارد. اما در صورت اضافه شدن فصل‌هایی در خصوص فرایند برنامه‌ریزی درسی به کتاب، بهتر است، مطالب بعضی از فصل‌ها که ضرورت چندانی برای دانستن ندارند، مختصر شود. مثلاً می‌توان مطالب مقدماتی فصل چهارم درباره جامعه، فرهنگ و میراث فرهنگی را در قالب یک مقدمه کلی حداکثر در ۵ صفحه خلاصه کرد و یا در فصل ششم اشاره‌ای مختصر به شیوه‌های تعیین سطح خوانایی متون و نه توضیحات مفصل برای آنها کافی به نظر می‌رسد.

جمع‌بندی

اهمیت برنامه‌ریزی درسی و جایگاه آن در نظام تعلیم و تربیت بر کسی پوشیده نیست. به همین سبب لازم است آثاری که در این حوزه تألیف یا ترجمه می‌شوند، تا حد زیادی انتظارات و نیازهای موجود را برآورده نمایند. نقد پذیری و به‌کارگیری شیوه‌های درست نقد از بزرگترین عوامل توسعه کشورهاست و هیچ‌کس نمی‌تواند ادعا کند که حق را به تمامی در اختیار دارد و دیگری کاملاً از آن بی‌بهره است. هر فرد و جامعه‌ای که به این اصل فلسفی معتقد باشد، به اصل مترقی نقد، پایبند و از پویایی لازم برخوردار خواهد بود. با این دیدگاه این اثر با آنکه از سال ۱۳۷۷ تا ۱۳۸۹، در شش نوبت تجدید چاپ شده و چاپ هفتم آن موجود است، تجدیدنظری روی آن صورت

ملاحظات درباره محتوای کتاب

اثر حاضر در میان متون متعددی که در حوزه مطالعات برنامه درسی ترجمه یا تألیف شده است، این مزیت را دارد که مطالب آن با نثری ساده و روان نوشته شده و برای یک درس دو واحدی دوره کارشناسی مناسب است. از سوی دیگر طرح مبانی فلسفی، روان‌شناختی و جامعه‌شناختی برنامه‌ریزی درسی در سه فصل مجزا که از نقاط قوت آن به‌شمار می‌رود، دیدی جامع به خواننده می‌بخشد که به درک ضرورت و اهمیت برنامه‌ریزی درسی منجر می‌شود.

از برجسته‌ترین جنبه‌های مثبت کتاب این است که هر فصل، اطلاعات مفید و متنوعی را در حوزه مورد بحث در اختیار خواننده قرار می‌دهد و در موقعیتی که برای درک بهتر موضوع نیاز به مراجعه به مقاله یا کتابی دیگر وجود دارد، متن حاضر کار خواننده را آسان نموده و اطلاعات لازم را همانجا ارائه می‌کند؛ نمونه‌های آن را می‌توان در فصل اول در توضیحات «مفهوم رویکرد برنامه درسی و انواع آن» یا در فصل سوم در توضیحات «تفکر خلاق و انتقادی و برنامه درسی» مشاهده نمود. مقدمه‌های ابتدای هر فصل نیز به درستی به مطالب آن فصل اشاره می‌کنند؛ مطالب هر عنوان با خود عنوان مرتبط هستند و جدول‌ها به درک محتوای کتاب کمک زیادی می‌کنند. مثلاً جدول‌های صفحات ۴۷ تا ۵۰ رابطه مبانی فلسفی را با برنامه درسی به خوبی دسته‌بندی و خلاصه کرده است.

بومی‌سازی دانش برنامه‌ریزی درسی و انطباق آن با ارزش‌ها و اصول اسلامی و ایرانی به‌منظور کاربردی نمودن آن بسیار ضروری و مهم است. اغلب آثار تألیفی این حوزه متأسفانه از چنین نکته‌ای غافل شده یا در حد ناچیزی مورد توجه قرار داده است. از این‌رو انتظار می‌رود اثر حاضر با مد نظر قرار دادن این اصل، نواقص موجود در این زمینه را هرچه بیشتر برطرف نماید.

برای کاربردی‌تر کردن کتاب، بهتر است نمونه‌هایی در برخی قسمت‌ها اضافه شود تا هم بر غنای مطالب افزوده شود و هم درک بهتری نسبت به موضوع در ذهن خواننده ایجاد کند. مثلاً در فصل اول و در بخش مربوط به مفهوم رویکرد برنامه درسی و انواع آن نویسنده می‌تواند مثال‌هایی از الگوهای موجود در هر گرایش از رویکردهای برنامه درسی را ذکر کند یا در فصل پنجم و بحث ارزشیابی، معرفی رایج‌ترین الگوهای ارزشیابی مثل الگوی هدف محور، الگوی هدف آزاد، الگوی سیپ و ... (فتحی و اجارگاه، ۱۳۸۸) به شناخت مؤثرتر ارزشیابی منجر خواهد شد.

در بعضی از مباحث کتاب بیش از آنچه لازم است؛

نگرفته است، اما در مقایسه با تعدادی از آثار مشابه در این حوزه، اگر درباره اصول برنامه‌ریزی درسی و فرایند طراحی و اجرای آن مطالب مناسبی اضافه شود، با توجه به نثر روان و ساده آن و حجم مناسب مطالب، می‌تواند به هدف خود که مخاطب قرار دادن دانشجویان دوره کارشناسی علوم تربیتی است دست یابد.

منابع

اجاقی، رضوان و حسن اشرفی ریزی. (۱۳۹۰). «نقدی بر کتاب سیستم‌های اطلاعاتی با تأکید بر سیستم‌های کتابخانه‌ای و اطلاع‌رسانی»، *مدیریت اطلاعات سلامت*، ۸ (۲)، ص ۲۷۹-۲۸۴.
 احمدیان‌راد، حمیده (۴). *نقد چیست و چگونه باید انتقاد کرد؟*، نشر الکترونیک: 020.

شکرخواه، یونس. (۱۳۸۵). *آشنایی با شیوه نقد عملی کتاب*، نشر الکترونیک: همشهری آنلاین.
 عاملی، سعید رضا. (۱۳۸۵). *مراحل عمومی نگارش مقاله علمی و نقد کتاب*، نشر الکترونیک: سعیدی.
 فتحی واجارگاه، کوروش. (۱۳۸۸). *اصول و مفاهیم برنامه‌ریزی درسی*، تهران: بال.

نوروزی، محمد و خلیل نوروزی. (۱۳۹۰). «مدیریت راهبردی عصرمدار (رویکرد آینده پژوهانه به منافع عمومی)»، *کتاب ماه علوم اجتماعی*، شماره ۴۴ و ۴۵، ص ۵۳-۶۰.
 یارمحمدیان، محمدحسین. (۱۳۸۹). *اصول برنامه‌ریزی درسی*، تهران: مؤسسه انتشارات یادواره کتاب.



مرکز تحقیقات کامپیوتر علوم اسلامی